

Metsämarjanpoimijat – työntekijöitä vai ihmiskaupan uhreja?

Markku Mattila

Asiasanat: Ihmiskauppa, riisto, marjanpoiminta, Suomi, Thaimaa, elanto.

Tänäkin kesänä Suomessa työskenteli ulkomaisia metsämarjanpoimijoita. Erään marjoja ostavan yrittäjän ja thaimaalaisten marjanpoimijoiden kesken syntyi riita, jota saimme tiedotusvälineistä seurata. Riidan ydin oli ansioiden pienuus. Se puolestaan johtui huonosta marjavuodesta (yrittäjän kanta) tai poimijoille osoitetuista kelvottomista marjamaista (poimijoiden kanta), tai poimijoiden laiskuudesta (yrittäjä) tai huijauksesta (poimijat). Riidan kärjistyessä panokset kovenivat. Poimijoiden värväämistä alettiin kuvata jopa ihmiskaupaksi.

Poimijat tulevat Suomeen turistiviisumilla. Lyhytkestoiseen metsämarjanpoimintaan ei tarvita työlupaa, vaan jokamiehenoikeuden perusteella poimitaan aitoa ”jumalan viljaa”. Poimijat eivät ole työsuhteessa yrittäjään. He eivät myy suomalaiselle marjayrittäjälle työpanostaan, vaan tuottavat hänen tarvitsemaansa raaka-ainetta. Poimijalle maksetaan poimituista kiloista, ei tehdyistä työtunneista.

Tiedotusvälineiden mukaan marjanpoimijoita värvätään kertomalla heille Suomessa marjanpoiminnalla saatavista tuloista. Nämä tulot ovat moninkertaiset thaimaalaiseen tulotasoon nähden. Tuloja tosin pienentää se, että poimija maksaa itse matkansa, yleensä velalla. Perillä työmaallaan hän maksaa suomalaiselle marjayrittäjälle korvausta majoituksesta, ruuasta, paikallisesta kuljetuksesta ynnä muusta. Lehdessä julkaistun mallilaskelman mukaan poimija poimii 4 500 kiloa marjoja ja saa siitä marjayritykseltä 5 400 euroa. Poimijan maksamat kulut vievät yli 60 prosenttia marjoista maksettusta rahasta. Ellei marjoja jostain syystä tule, kulut on kuitenkin maksettava. Pahimmillaan poimijan

tulot eivät riitä kulujen maksuun, vaan velan maksaakseen hänen on otettava uutta velkaa.

Tässä systeemissä kaikki yrittämisen kulut ja riskit on ulkoistettu poimijoiden kannettavaksi. Poimitaan metsämarjoja, joiden kasvattamiseen marjayrittäjällä ei ole osaa, ei arpa. Värvätyt poimijat ovat lehtijutuista päätellen täysin ostajaosapuolen holhouksessa, ohjauksessa ja kontrollissa. Tämä ei ole tasaveroinen liikesuhde, jossa ”marjanpoimintayrittäjä” myy tuotettaan vapailla markkinoilla sitä jatkojalostavalle marjayrittäjälle. Tämä ei myöskään ole tilanne, jossa ”marjanpoimintatyöläinen” myy työvoimaansa marjayrittäjälle. Tilanne muistuttaa amerikansuomalaisten siirtolaisten oloja 150 vuotta sitten.

Tästä näkökulmasta puheet ihmiskaupasta tulevat ymmärrettävämmiksi. Mieleen tulee, että sellainen järjestelmä, jossa köyhemmästä maasta tuleva työntekijä maksaa työnantajalle matkasta, asunnosta, ruuasta ynnä muista kuluista, on kyllä toisaalla käytössä. Esimerkiksi Nigeriasta tulee Italiaan tyttöjä töihin. Perillä heille esitetään lasku matkakuluista ja yöspitokuluista. Lasku on niin suuri, että velka sen kun kertyy ja isonee, ei vähene. Asiaan kuuluu, että työ on jotain muuta, kuin mistä alkuaan on ollut puhetta.

Vaikka edellä kuvattu ja marjanpoiminta eivät tietenkään ole millään tavalla sama asia, on systeemissä niin paljon samoja piirteitä, että ihmiskauppa tulee väistämättä mieleen. Vastaavalla kannalla on ollut myös Suomen syyttäjänvirasto. Eräs työnjohtaja värväsi maanmiehiään töihin. Työhön tulijat maksoivat itse lentolippunsa. Sitä varten he olivat joutuneet myymään omaisuuttaan ja ottamaan lainaa. Heitä oli laskutettu myös ylläpidosta. Työnjohtajan katsottiin johtaneen työhön tulijoita harhaan sekä palkan että muiden olojen osalta. Tuomio tuli

törkeästä kiskonnasta. Syytteet ihmiskaupasta hylättiin. Ero marjanpoimintaan oli ilmeisestikin työsuhteen syntyminen.

Kaiken yrittämisen riskin ulkoistaminen köyhemmästä maasta tulevan poimijan kannettavaksi on näemmä mahdollista, mutta onko se moraalisesti kestävä? Bisneksessä nimittäin kaikki mahdollinen ei ole sallittua, vaan siinäkin täytyisi toimia sääntöjen tai etiikan mukaan. Esimerkiksi huume-kauppa on tuottavaa bisnestä, mutta laitonta. Kilpailusta ja kilpailijoista voi päästä vaikkapa uhkailemalla tai vieläkin räväkimmillä toimilla. Sekin on laitonta. Marjabisneksessä on piirteitä, jotka tuovat mieleen riiston, heikommassa asemassa olevan hyväksikäytön, jopa orjatyön. Laskennalliset tuntipalkat jäävät alle kaikkien suomalaisten minimien, työpäivien pituudella ei ole ylärajaa, eikä sesonkityössä vapaapäiviä tunneta.

Ruotsissa on käytössä järjestelmä, jossa metsämarjanpoimijat tulevat maahan työviisumilla ja heille taataan minimitulot. Suomalainen marjayrittäjä ei kuitenkaan lämpene tälle käytännölle. Hänen mukaansa ”Suomessa on tällä hetkellä maailman paras systeemi ja win-win-tilanne”. Henkilökohtaisesti epäilen, olisiko thaimaalainen marjanpoimija aivan tätä mieltä saadessaan vertailla Ruotsin ja Suomen tilannetta.

Ruotsin käytäntökään ei ole ongelmaton. Se on luonut kahdenlaiset ”poimintatyömarkkinat”. Työviisumilla työskentelevien ohella marjoja poimii myös joukko turistiviisumilla maassa olevia, joita minimitulo ei koske. Lisäksi heikkoina marjavuosina tulee ongelmia, koska poimijoiden kulut ovat vakiot, mutta tulot riippuvat marjavuodesta. Tänä vuonna Ruotsissa oli vastaavanlainen poimijoiden ”kapina” kuin Suomessakin. Syytkin olivat samat: luvattua huonommat ansiot. Myös Ruotsissa, kuten Suomessakin, on tutkittu mikä osuus ”väärään käsitykseen” ansiotasosta on rekrytoinnin hoitaneella ulkomaisella firmalla.

Viralliset tahot ovat heränneet alan ongelmiin. Thaimaan työministeriö aikoo jatkossa rajoittaa Suomeen ja Ruotsiin pyrkivien poimijoiden määrää. Tavoitteena on, että vähemmät poimijat eivät jou-

du kilpailemaan marjoista eli ansioista ja näin myös sovitut palkat maksetaan. Oma työ- ja elinkeinoministeriömme puolestaan teettää metsämarjanpoiminnan nykytilaa ja siihen liittyviä epäkohtia selvittävän raportin. Asiakirja julkaistaan ensi helmikuun loppuun mennessä.

Marjanpoiminta on tyyppiesimerkki globalisaatiosta. Työvoima on liikkuvaa ja työn ostajan intressi on minimoida työn hinta. Globalisissa maailmassa tämän kaltainen toiminta on mahdollista, ja sen mukanaan tuomiin ongelmiin on syytä jatkossakin varautua.

Lopuksi haluan erityisesti korostaa, että kärkekkyydestään huolimatta kirjoitukseni kärki ei ole suunnattu suomalaista rehtiä yrittäjää ja yritystoimintaa vastaan. Nykyinen marjanpoimintakäytäntö sisältää kuitenkin sellaisia piirteitä, jotka ovat arveluttavia. Toivottavasti ensi kesänä pelisäännöt ovat reilummat.

Lähteet

- Göteborgs-Postenin sivustolle koottu uutisaineisto Ruotsin metsämarjanpoimijoista. <http://www.gp.se/nyheter/1.421211>, luettu 11.11.2013.
- Kiskonta toi vankeutta kasvihuoneiden työnjohtajalle. <http://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/542400/Kiskonta+toi+vankeutta+kasvihuoneiden+tyonjohtajalle>, luettu 11.11.2013.
- Maragnani Laura & Aikpitanyi, Isoke (2012): *Musta, kaunis ja kaupan: Euroopan uudet orjat*. Helsinki: Into.
- Marja-ala elää halpatyöllä. Helsingin Sanomat 19.9.2013, A8–A9.
- Thaipöimijöiden määrää rajoitetaan ensi vuonna. <http://www.hameensanomat.fi/uutiset/kotimaa/244630-lehti-thaipöimijöiden-määrä-rajoitetaan-ensi-vuonna>, 9.10.2013, luettu 8.11.2013.
- Ulkomaalaisten metsämarjanpoimijöiden olosuhteet selvitetään. http://www.tem.fi/tyo/tiedotteet_tyo?89506_m=111986. luettu 8.11.2013.